

kler je dovelj hrane, porabi se ta za obstanek telesa; a ko jedi primanjka, tedaj mora pomagati telesna tvarina, to je lastno meso in ta proces povžitka telesa traja tako dolgo, dokler ne zgubi organizem okoli 40% svoje navadne teže.

Živenje je tedaj odvisno od pridobljenja in vpeljave hrane; zraven je tudi neogibno potreben kislec, kajti le z njegovo pomočjo vrše se mnogobrojna in razna dela v živalskem telesu, on je vzrok razkroja snovi. Novejše preiskave so sicer privedle do sklepa, da to ni popolnoma resnično, kajti razkrojba se vrši tudi brez kislega, a neizmerna važnost njegova za živenje je dokazana. Kislec pride v telo skozi dihalo, deloma pa tudi skozi neštivilne male luknjice zunanje kože. Navadna hrana pa se vpelje skozi prebavje. Obe ti dve tvarini se potem snidete v krvi in v tkalinah telesnih.

Pri hrani pa velja gotovo pravilo gledé njene množice. Ako dobi žival preveč jedi, to je več kakor jo zamore prebaviti, tedaj neha vživati; podvrže se prostovoljni lakoti, ki trpi toliko časa, dokler se ne začne porabljeni lastno meso; tedaj se polasti telesa zopet veselje do jedi, in slast in tek se vrneta nazaj.

Razne poskušnje, katerih pa tu ne moremo omenjati, nas dalje učé, da hrana ne služi samo nadomeščenju porabljenega telesnega materijala, temuč da ima tudi velik vpliv na moč in premikanje dotičnega organizma.

Kar se tiče nadomeščenja porabljenega materijala, moramo pomniti, da je treba toliko več snovi vpeljati, kolikor bolj dela telo, ker v tem slučaju porabi in razkroji več svoje tvarine. Pri živalih pa tudi dostikrat želimo, da se njihova tvarina pomnoži; to se zgodi s pitanjem mladih ali doraščenih živali. Tedaj je treba več hrane, kakor je telo porabi, zraven pa je treba takim živalim delo kolikor mogoče skrčiti, ker delo porabi tvarino, in nemogoče bi bilo, da bi se odebelil tak organizem, ki mora težka in nepretrgana dela opravljati.

Rekli smo nadalje, da živež naredi tudi moč v telesu in da je on vzrok premikanja in delovanja; hrana je vir moči — in sestradena žival ni za rabo; umen gospodar tedaj pri krmi ne bode štedil!

Ostaje nam še vprašanje, katere snovi prav za prav zamoremo imenovati „živež“. Živež je tista zmes snovi, ki ima v sebi vse tvarine, ki jih rabi telo, da se ohrani in da je pri moči. Snov, ki je dobra za živež, zovemo „živilo“ (Nahrungstoff); taka snov mora imeti posebno naslednje lastnosti: 1) Prilegati se mora okusu in vonju živali, drugače je ta ne povžije; 2) mora biti prebavljiva; 3) mora se dati vpiti (aufsaugen), to je, raztopiti, da zamore preiti v kri; 4) ne sme telesu škodovati, z drugo besedo, ne sme biti strupena.

To so pogoji, ki naredé dotično snov za živilo.

Zraven pa je treba pomniti, da niso vsi organizmi enaki; kar enemu ugaja, drugemu škoduje; zato ne moremo postaviti natanko omenjenih pravil o hranitbi. To pa lahko rečemo, da so oni štirje pogoji potrebni za vsako živilo, ki ima namen hraniti telo. Se ve, da vsaka snov ne izpolni obeh nalog, ki jih tirja organizem od živeža, namreč dejanje moči in nadomeščenje porabljenih tvarin. Nekatera živila služijo posebno prvi, druga zadnji svrhi. Zato jih delimo na te dele:

- 1) Snovotvorna živila,
- 2) delotvorna živila,
- 3) snovo- in delotvorna živila.

Prvim prištevamo razne neorganske soli, posebno kuhinjsko sol in dolgo vrsto družih, fosfornatih in ogljenčevo-kislih; delotvorna živila so skrob, cukor

in celuloza, ki se spremené v organizmu v vodo in ogljenčevo kislino; snovo- in delotvorna živila zovemo beljakovine, tolščo in vodo.

To je nekak površen pregled živalskih živil; nobeno izmed njih ni samo záse dober živež, temuč vse tri morajo priti skupaj in tedaj še le zadostijo tirjavam telesa.

Žival povžije navadno samo vodo in sol čisto in nezmešano; drugo hrano dobi v neštivilnih zmesih, ki jih zovemo piča, klaja, krma itd. Povžita jedila imajo marsikaj v sebi, kar ne služi telesu; napadejo ga prebavni sokovi in ločijo od njega one snovi, ki niso za živež in moč; te snovi najdemo potem v izmečkih živalskih. Spremlja jih pa tudi nekaj dobrih prebavljivih tvarin, ki jih pa kri ni popila in k sebi vzela; zraven se primešajo razni izločki mnogobrojnih žlez, ki se iztekajo v prebavje.

Razumljivo je, da je znanje sestave živalske hrane jako važno za umnega gospodarja. Obvaruje ga mnozih napak in krivih načinov pri izreji in pitanju svoje živine, tega važnega faktorja občnega ljudskega blagostanja.

(Dalje prihodnjič.)

Kratke popotne črtice polžarja.

Uže večkrat nameraval sem obiskati znameniti podmolj na Krškem, vedno misleč, da bi ne mogel lahko umreti, ako bi ga ne videl pred svojo smrtjo, toda mnogotere reči so mi opovirale izvršiti svoj namen; a v nedeljo pred Duhovem pa trdno sklenem, naj veljá, kar hoče, podati se na Dolenjsko in to tem gotovejše, ker je bilo vreme jako ugodno in vabljivo za tak izlet.

Brez opotavljanja tedaj spravljam za svoje potovanje potrebnih reči v svojo torbico in v ponedeljek spustim se, po prav zgodaj opravljeni sv. maši, z gore proti Kamniku. Ta jutranja hoja bila je jako prijetna, ker nebes bil je jasen, ko ribje oko, zrak čist in dobrodejen in memo tega so razne tičice sè svojim veseljem petjem ves pot brezplačno kratkočasile me. Pridši v Kamnik oddam se na pošto in poštni voz potegne me v belo Ljubljano; prvo uro čez poludne pa drdra železniški vlak z menoj uže čez široko polje ljubljansko, potem dalje ob bistri Savi. Na postaji Litija skočim iz voza in jo maham peš v Šmartno. Ondi se malo oddahnem, ohladivši si svoje suho grlo s Kozlerjevim pivom, na to pa hajd dalje po cesti čez „Wagensberg“ vedno oziraje se, kje bi kakega kaj vrednega polžka ali pa žužka zapazil in seboj vzel.

Na samotnih krajih, se ve, otepel sem tudi še marsikateri grm, po kojih se razna mrčes kaj rada potika; ali pri takem delu je velike opreznosti treba, da se človeku kaj neljubega in smešnega ne prigodi.

Naj memogredé povem, kaj se je meni, ko sem še v Preddvoru služboval, enkrat pripetilo. Nekega dne grem s Preddvora po bližnjici v Kranj in tu pridem v lesovji do prav velikega kravjeka, ležečega na stezi, v katerem je obilno raznih žužkov rilo. Jaz postanem, pogledam malo okoli sebe, ali bi kake žive duše blizo ne bilo, ki bi utegnila opazovati me; ko nikogar ne zapazim, vzamem iz žepa steklenico v roko in poklekniš h kravjeku hitro pobiram iz njega male in velike govnače ter jih smukam va-njo. Pa kaj se zgodi? Nekdo prežal je na tistem na-me in čez par dni predaseljškemu g. kaplanu to-le pripovedoval o meni: „Ne vem, kvasil je, ne vem, ali se preddvorskemu gosp. kaplanu v glavi vrti, ali kali! Poslušajte le: oni dan pridejo v naši domači lozi do nekega kravjeka, obstojé, pogledajo malo okoli sebe, potem pa pokleknejo in dolgo časa pri njem

molijo.“ Tako, in nič drugače, obsodil me je nesramni gumpec, ne vedoč, da sem ondi pobiral le svoje ljubčke, ne pa molil. — Pa naj svoje pretrgano popotovanje zopet privežem. Čez „Wagensberg“ kmalu prikorakam do vasi „Vrata“ po imenu, na mesto, kjer se en izvir Temenice pretaka. Brž stopim k mali vodici ter brodim po nji, nadedajoč se, zaslediti v nji „Neretina elata“ in „Paludina acuta“, kateri po sporočilu Schmidta in Hauffena v Temenici živite; pa po marljivem iskanji nisem dobil drugih ko povsod navadna „Melania Holandri, Lithoglyphus fluminensis, Ancyclus fluviatilis in Limaea peregra.“ Ker mi je tu spodletelo, podvizam se niže pod klancem še enkrat k vodi stopiti, a bilo je enako, kakor zgorej. Pomiriti svojo nevoljo obrnem se do bližnje krčme in v prijetni družbi prijaznega hišnega očeta izpraznim pol litra metliške kapljice, katera me je zopet nekoliko razvedrila ter mojim nogam novo moč dala. Ko popivaje vino pred hišo na klopi sedim, prisopiha nekdo dol po cesti, ki bil je iz Šent-Vida poslan v Šmartno, oznanit gg. duhovnom smrt in dan pogreba občespoštovanega g. J. Stritar-ja. Temu se pridružim in hitrih korakov jo reževa skupaj po bližnji poti čez hribe v Šentvid, kamor sva ob 8. uri zvečer dospela. Ondašnji velečastiti gg. duhovni me prav prijazno in gostoljubno sprejmo, za kar se jim še enkrat tu očitno zahvalujem, zlasti blagemu g. župniku, ki mi je dobrovoljno prenočišče dal. Drugi dan hotel sem tudi jaz udeležiti se pogreba, ki je bil odločen na 9. uro zjutraj; vendar pa sem, po svoji zgodaj opravljeni maši, pobrisal jo še po zložni stezici v Zatičino, da bi tam, če bo mogoče, poiskal „Paludineila Sadlerjana“, katera, po trditvi Hauffena, v nekem ondašnjem studencu se nahaja. Jaz hodim sem in tja, brodim po vodi tu in tam, pa nikjer ne enega vodnega polžka ne najdem, da celó prav navadnih ne.

Ker mi je tu sreča nemila bila, jo ulijem po potu proti vasi „Vir“, kjer je tudi studenec, kakor so mi Zatičani pravili. In zaisto! našel sem ga poleg pota blizo zgorej imenovane vasi, ko pri njemu stoječ zapazim veliko drobnih polžkov po kamenji, snujejo se mi v glavi te-le misli: nek polžar po okolici stopaje, polžkov iskaje k studencu pridši, polžke zagledavši, na vse grlo zaupivši: oj polžki, s koliko muko sem vas iskaje, vendar dobil! Akoravno so bile ženske pri studencu, kojih dve ste prali, druge pa vodo zajemale, vse to me čisto nič ni motilo, še zmenil se nisem za to, ampak hlastno pobiral sem drobne živalice s kamenja in jih smukal v steklenico. In kako rad bi bil dalj časa se pomudil pri tem blaženem studencu, toda čas pogreba se je približal; moral sem tedaj odlaziti ter hitro vzdigovati svoje pete, sicer bi ga bil zamudil.

Približevaje se veliki cesti vidim v daljavi dva voza po nji drdrati, in kedar tudi jaz do nje pripiham, kaj zagledam? Sedel je na prvem vozu moj dragi sošolec, krški gospod župnik, ki me dobrovoljno k sebi na voz vzame in v nekaj skokih brzonožnih konjičev dopeljala sva se vkup v Šentvid, kjer je mnogo drugih duhovnih gospodov in sila veliko ljudstva uže zbranih bilo, skazati zadnjo čast prerano umrlemu gosp. Janezu, kar je očitno pričalo, kako priljubljen je bil ranjki vsem, ki so ga osebno poznali. Prežalostnega pogreba ne bom popisoval, samo rečem: Bog daj duši rajncega večni mir in nebeška luč naj mu zdaj sveti!

Po obedu, kojega smo duhovniki imeli pri šentvidskem, velečastitem gosp. župniku, vzame me moj dragi prijatelj, krški gosp. župnik zopet k sebi na voz in v dobri uri časa bila sva na Krki. Moje prve stopinje tam bile so v podmolj ali jamo, v katerem sem še taisti večer nastavljal štiri steklenice z vodo živalicam, ako se katere v njem nahajajo. Posvetil sem tudi še

malo po polžkih in dobil sem štiri „Zospeum obesum“. V sredo zjutra podam se s spremljevalcem zopet v podmolj in oj veselje! čim globokeje se plazim v njem, tim več polžkov dobim. Nabral sem blizo dve stotini „Zospeum obesum“ in štiri „Zosp. Frauenfeldii“. Poiskal sem potem še nastavljene steklenice in pobral iz njih enega „Anophtalmus Bilimekii“ in tri „Adelops“, podobni onemu „montanus“ z imenom. Vesel obilnega plena podmoljskega zlezem iz jame, naj bi še nekoliko pogledal, kakošni polžki v vodi živé. V obeh izvirih Krke pobiral sem „Paludinella prasina“ in „Lithoglyphus fluminensis“; v enem pa še „Lithoglyphus naticoides, Neritina carinata“ in neke okamnene črne školjke, podobne v sladki vodi zdaj živečim „Pisidium fontinale“, ki so manjši od navadne leče. Nameček mojega dopoludanskega lova bila pa je še velika rujava kača, katero sem za rep iz vode potegnil; mislim, da je „Coluber austriacus“. Popoludan brodil sem še v nekem drugem studencu blizo Krške vasi, toda ničesar posebnega dobil. V četrtek zjutraj ukaže moj dobri prijatelj napreči svoja čila konjiča in me spremlja do Šmarij. Po ginljivem slovesu jo piham od tam, kar so le noge zmogle, peš proti beli Ljubljani in povedati moram, da mi je prav huda predla. Bil sem še v Rudniku, ko je v Ljubljani uže poludan zvonilo. Komaj sem še vlak vjel, da sem se ob eni uri na Gorenjsko odpeljal. Najobčutljivši trpinčila me je pekoča žeja, ali vroč piti nisem smel, pa tudi časa nisem imel. Iz Kranja potegnil me je poštni voz v Cerklje; od tam pa sem zopet peš krevsal na goro, kjer zdaj pregledujem, kaj sem vse nabral.

S. Robič.

Spomini

na veliko slavjansko romanje v Rim leta 1881.

Spisuje Jos. Levičnik.

Odhod iz Trsta. Prevoznja.

(Dalje.)

Večini čast. gg. bralcev je menda neznano, da razločujejo mornarji tudi tako zvane „morske višine“, akoravno neskušeno oko popotnikovo tega ne ume lahko. Med 12. in 1. uro popoldne dospeti smo bili tedaj morali na višino med Trstom in Jakinom, ter bili nekako na pol poti. Solnce je strašansko hudo pripekalo, morje je bilo postalo brez kake sape nekako nepokojno, valovito, ter je hrumelo memo nas, kakor talasi razburjene velike reke. Ladija jela se je na moč gugati, da smo postali kar kakor omotični. In kar dozda še ni bilo, ter smo uže upali, da tega zlega prosti ostanemo, to pričelo se je prikazovati zdaj: napadla je namreč nekatere morska bolezen. Kolikor smo razvideli, je ona jako huda reč. Bolniki so postali blede, ležali so kakor na pol mrtvi po površji in zakrivali si obraze in oči. Tudi brez neprijetnega bljuvanja ni bilo. Javno pa moram priznati, in ostane naj zapisano v hvaležen spomin, da je bilo z nami očitno Božje varstvo in Njegova mogočna pomoč. V Trstu so nas plašili, da bodo le redki odšli morski bolezn; pa — hvala Bogu! — izmed kakih 400 popotnikov jih je bilo komaj 5, k večemu 10 odstotkov od bolezn napadenih; vsi drugi, in tudi moja malenkost, odnesli smo zdravo kožo. Zato smo pa bili tudi z največo skrbjo in resnično prijaznostjo bolnim sopotnikom na službo z raznimi zdravili: brinjcem, limonami, črno kavo, grenkimi kapljicami itd., in v šali je nekdo rekel, da še nikoli toliko „Krankenwärtarjev“ ni videl. K sreči in na veselje zdravih ta sila ni trajala dolgo; tudi napadenim se je kmalu zbolj-